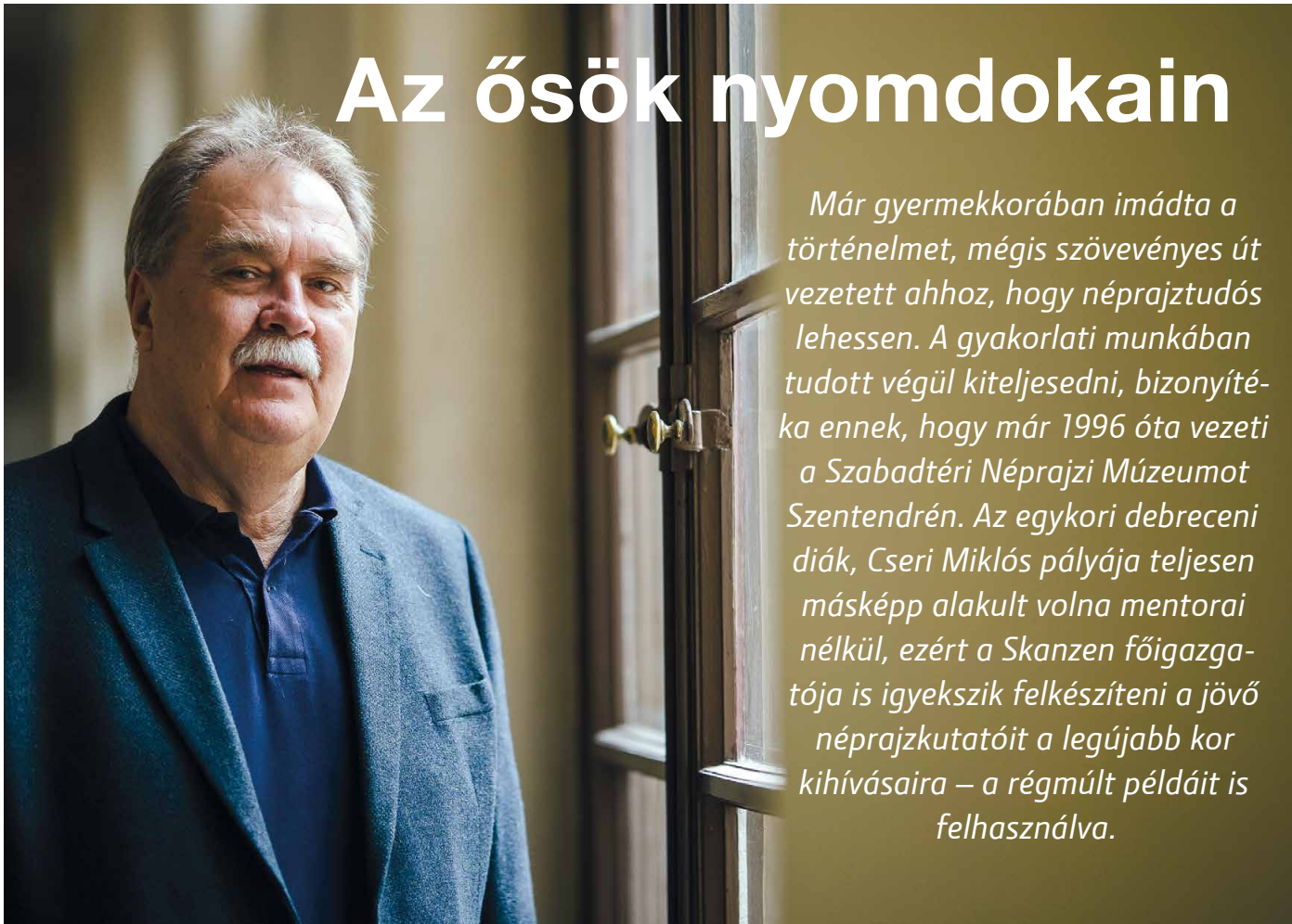

Az ősök nyomdokain

Már gyermekkorában imádta a történelmet, mégis szövevényes út vezetett ahhoz, hogy néprajztudós lehessen. A gyakorlati munkában tudott végül kiteljesedni, bizonyítéka ennek, hogy már 1996 óta vezeti a Szabadtéri Néprajzi Múzeumot Szentendrén. Az egykori debreceni diák, Cseri Miklós pályája teljesen másképp alakult volna mentorai nélkül, ezért a Skanzen főigazgatója is igyekszik felkészíteni a jövő néprajzkutatóit a legújabb kor kihívásaira – a régmúlt példáit is felhasználva.

■ PÁJER SZABOLCS

Sárospatakon érettségizett. Hogyan került innen a Debreceni Egyetem néprajz szakára?

Mint oly sok történelem és honismeret iránt rajongó fiatal, én is történész vagy régész szerettem volna lenni, ezt már Sárospatakon elhatároztam. Középiskolás koromban több versenyen indultam, ám az utolsó évemet elrontottam, emiatt pedig nem vettek fel az ELTE történelem-régészet szakára. Ezután kényszerből történelem-könyvtár szakra mentem volna, de mivel nem volt elég pontom, így kimaradtam egy évet. Dolgoztam, készültem, majd Debrecenbe, történelem-földrajz szakra jelentkeztem, akkoriban ugyanis nem indult a néprajz „A-szak”-ként. Itt már a legelső napokban kiderült, hogy a geográfia nem nekem való, merthogy születésemtől fogva rossz a térlátásom. Egy hónap után szerettem volna leadni és felvenni helyette a néprajzot. Bementem Gunda Bélához, a Néprajzi Tanszék akkori első emberéhez, aki kirúgott, mondván, hogy illet nem lehet, nincs rám szükség. Egy nagy szerencsém azonban volt. Tudniillik, hogy a legelső perctől kezdve nagyon

kedvelt engem a Tanulmányi Osztály akkori vezetője, „Vica néni”. Egyszer kiszúrta a folyosón, hogy nagyon lógatom az orrom, és azt javasolta, hogy írjak egy kérvényt a Dékáni Tanácsnak, aztán meglátjuk, mi lesz. Ekkor még nem tudtam, hogy az akkori dékán, Szendrey István gyűlöletig tartó rossz kapcsolatban volt Gunda Bélával. Ez fontos, mert amikor összeült a Dékáni Tanács és elutasították a kérvényemet, „Vica néni” kiosont a Dékániáról és átment a tanszékre. Elújságolta Gundának, hogy Szendrey már megint a tanszékert érintő ügyben döntött, elutasított egy kérvényt. A Gunda erre úgy felpaprikázta magát, hogy berohant a Dékáni Tanácsülésre és az asztalt verve kijelentette, hogy szüksége van rám. Ő, aki előtte két héttel vágott ki, hogy ilyen nincs! Ez a vehemencia végül is annyira meggyőző volt, hogy elfogadták a kérelmemet.

Ezek után milyen volt a hallgatói élet?

Érdekes, hogy ettől kezdve Gunda Béla a magáénak érzett, és iszonyatos tudatossággal menedzselte. Vitt magával többfelé, már harmadéves koromban kandidátusi védést láthattam, a Magyar Tudományos Akadémia dísztermében is ott lehettem.

Olyan közeget teremtett, hogy nem volt kérdés a megmérettetésekben való részvétel. Ezzel magyarázható, hogy kitűnő is csak az egyetemen voltam életemben, korábban ugyanis soha nem voltam eminens tanuló, csak azt tanultam, ami érdekelt. A tanulás és a képzés szempontjából itt tudtam kiteljesedni. Itt jelent meg az első cikkem, majd itt sikerült OTDK-t nyernem 1981-ben, mielőtt vörösdiplomás lettem. Egy nagyon jó időszak volt, de nemcsak a tanulás miatt. Már akkor is nagyon szerettem a mozgást, tagja voltam a kosárcsapatnak és a DEAC-nak. Egy csapatsport megismételhetetlen közösségi élmények tömkelegét adja egy fiatalembernek, ezt megtapasztalhattam én is. Utaztunk vonattal, busszal, meccsre jártunk szerte az országban. Fantasztikus volt!

Még a diplomaszerezés előtt munkába állhatott, hiszen 1981-től kezdődően a Herman Ottó Múzeumban dolgozott Miskolcon.

Míg az egyetem a tudatos tanuláshoz volt a színhelye, Miskolcon tanultam meg tudatosan dolgozni. Míg korábban a vizsgák mindig adtak egy célt, itt ez hiányzott. Aztán két év „télblabolás” után sikerült

megtalálni azt a vonulatot, ami elégedettséggel töltött el. Lehet ott is maradtam volna, ám amikor jeleztem, hogy szeretnék kandidátusi fokozatot, sajnos az akkori világ közbeszólt, ugyanis bizonyos emberekől hamarabb nem szerezhettem meg ezt a címet. Ekkor eltört bennem valami, de egyszer csak megjelent a következő főnököm és felajánlotta az Észak-magyarországi tájegység felelős muzeológusi posztját Szentendrén. Gyakorlatilag egy napos gondolkodás után elfogadtam.

A Szabadtéri Néprajzi Múzeum pedig már több mint három évtizede az otthona. Mi a titok?

Itt totálisan megtaláltam azt a fajta önki-fejezést, munkát, ha úgy tetszik „játsszó-teret”, ami a leginkább komfortos nekem. Nem véletlen, hogy lassan már Pulszky Ferencet is utolérem a főigazgató poszt időtartamát tekintve. Hiszem, hogy az életemben mindig van mellettem egy olyan mentor, akire fel lehet nézni, és aki „továbblök”, ha elakadnék. Itt ez Füzes Endre volt, aki a legelső nap azt mondta, hogy szerinte én leszek az utóda. Már abban a percben ráállított egy pályára és elkezdett menedzselni. Aztán ki is derült, hogy az intézményvezetés, a pozicionálás, a nagy kulturális projektek megvalósítása és lebonyolítása, egy kis kultúrpolitikával megfűszerezve nagyon is az én világom.

Ha már politika, 2014-ben „kölcsonkérték” a Skanzenről és kultúrpolitikáért felelős helyettes államtitkárnak nevezték ki. Miért vállalta el ezt a megbízatást?

Régi barátok vagyunk Balog Zoltán volt emberi erőforrás miniszterrel, és tudtam, hogy neki bizalmi emberre van szüksége. De volt egy kényszerítő szituáció is: a Skanzen élete, mint minden nagy kulturális intézményé, sűrűbb és csendesebb időszakok története. 2010-ben volt az utolsó nagy „durranás”, utána megálltunk egy kicsit. Egyrészt elfáradt a stáb, másrészt pedig elfogyott a pénz. Addig egy nagyon lineárisan emelkedő pályán voltunk és megfutottuk, amit lehetett. Az állandó fejlődésnek sajnos mindig ez az akadály, újabb és újabb projektek kellenek. Az érdekérvényesítés egy ilyen pozícióban nem hátrány, tökéletes volt arra, hogy a Skanzen újra mobilizálni tudjuk. Ráadásul nekem akkor járt le a negyedik ciklusom, egy szívességgel visszautasítása után pedig nem biztos, hogy maradhattam volna. Nem vagyok a párt tagja, – bár sosem rejtettem véka alá az idevaló szimpátiámat – egy gyakorlati, kulturális szakemberként vállaltam el a pozíciót. Nem véletlenül írta akkoriban a Magyar Narancs, hogy „Cseri-

vel beköltözött az ész a kulturális minisztériumba”. Képzelteti mennyire „szerettek” e cikk után! De abban a helyzetben nem volt mit tenni.

„...a mai ember életminőségének javításához rengeteg dologgal tud hozzájárulni ez a tudomány...”

Miért távozott alig fél év után?

Hamar kiderült, hogy nem politikusnak születtem, hiszen racionális és pragmatikus vagyok, a politika viszont sokszor más-hogy dönt. A konzekvens énem nem tudta elfogadni a politikus oldal igényeit, ezért mielőbb lépni akartam, nehogy véletlenül karaktergyilkosság, ellehetetlenülés, vagy netalán betegség áldozata legyek – mert sajnos ebbe bele is lehet rokkanni. Jeleztem is, hogy egy politikusabb alkatú személyre van szükség. Nagyon megértőek voltak, szép lassan építettek le, miniszteri biztos is voltam, közben pedig kineveztek a múzeumba a következő öt évre és így vége is lett. Rendkívül sok tanulsággal, máig ható előnnyel járó időszak volt, de nagyon boldog vagyok, hogy sikerült épségben, szellemi-testi egészségemet és lelkiismereti integritásomat megtartva kiszállni belőle.

Profitált valamit intézményvezetőként ebből a pozícióból?

Rengeteg előnnyel járt. Mai napig, ha kell egy szívesség és felhívom az adott személyt, nincs az a három perc, hogy ne kapjam meg, amit akarok. De nemcsak ez a fontos. Van egy nagyon erős ideám egy intézmény vezetésével, szerepkörével kapcsolatban: minden azon múlik, hogy a társadalmi beágyazottság milyen erős. Mert annak a közösségnek, amelyiknek szüksége van a Skanzenre, az sose fogja elkerülni. Ha van egy társadalmi támogatottság mögöttünk, akkor bármilyen – autoriternek vagy nem annak nevezett – kormányzat támogatni fog. Tapasztalatom szerint a politikus - legyen bármilyen színű is - szeret a fényben sütkérezni. Ezt kell biztosítani számára és akkor nincs gond, a támogatás meglesz.

2000 óta a Debreceni Egyetemen is oktat. Hogyan talált vissza egykori alma materéhez?

Mikor az embernek már elég sok tapasztalata van, nagyon jó érzés ezt átadni. Számomra a tanítás mindig is azt jelentette,

hogy összegzem, és az esszenciáját fogalmazom meg mindannak, amit átéltem. Először a Kodolányira jártam, kulturális turizmust tanítottam és nagyon tetszett. Aztán megkeresett Bartha Elek, a Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszékének akkori vezetője, – ma az intézmény oktatási rektorhelyettese – és a javaslatokat kérte, hogy konvertálható diplomát és tudást adjanak a hallgatóiknak. Mivel akkoriban megsokasodtak a kis helyi múzeumok, az ún. tájházak, azt tanácsoltuk, hogy az ezek működését biztosító szakmai utánpótlásra helyezték a hangsúlyt. Már ekkor elindult tehát az együttműködés, a csúcsa pedig 2019 májusában volt, amikor a dékán, Keményfi Róbert kezdeményezésére a DE BTK létrehozta az Alkalmazott Muzeológiai Tanulmányok Kihelyezett Tanszékét Szentendrén, a Skanzenben. A feladatunk az, hogy a magyar muzeológiai oktatást korszerű állapotba helyezzük. Jelenleg több mint huszonhét végzett szakember dolgozik nálunk, abból tizenhét a saját tanítványom volt.

A mai felgyorsult világunkban milyen szerepe lehet a néprajznak?

Az az ars poeticám, hogy nemcsak azért érdekes mindez, hogy megtudjuk régen hogyan éltek, hanem azért is, hogy a mai, kissé gyökeretlenül váló, a praktikus gondolkodásban talán elszegényedő társadalom milyen ötleteket vehet át a korábban tapasztaltakból. Töménytelen mennyiségű példa van. A parasztember évszázadokon keresztül a homokhátra és nem az árterületre építkezett. Benne voltam annak idején a bizottságban, ami a beregi árvíz utáni helyreállítással foglalkozott. Az elvitt házak egytől egyig az ártereken voltak. Ez az attitűd egyfajta arrogancia a mai emberiségtől. Újra meg kell tanítanunk az egykori tudást, és ez sikerülhet is, hogyha megvan a megfelelő fogadókészség a döntéshozókban. Merthogy újabb kihívások vannak: szétestek a mikroközösségek, nincs, aki a gyereket megtanítsa a mindennapokra, holott korábban a három generáció együttélése biztosította a tudás átadás-átvételét. Fontos lenne elmondani, hogyan kell foglalkozni az elesettekkel, az idegenekkel, hogyan fogadjuk el a másságot, azt, hogy nem mindenki olyan, mint mi. Ezeknek mind kialakult rendszere volt régen. Soha nem azt mondtam, hogy petróleumlámpával világítsunk, de a mai ember életminőségének javításához rengeteg dologgal tud hozzájárulni ez a tudomány. Sokkal többel, mint amit a társadalom tud, és sokkal többel, mint amit a politika gondol erről.